NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik gesproken, zoo gelooven wij ook, daarom spreken wij ook.
2 COR. IV: 13.

EENE BIJDRAGE OMTRENT DEN TOESTAND DER KERK.

P. HOFSTEDE DE GROOT, C. H. VAN HERWERDEN C. HZ. en M. A. AMSHOFF, *Christelijke Betrachtingen*, (te Groningen, bij R. J. Schierbeek, 1834).

Drie Leeraars van de Nederlandsche Hervormde Kerk, waaronder één Hoogleeraar aan de in onze Vaderlandsche Kerk- en Staatsgeschiedenissen zoo gewichtige Academie van Groningen, geven onder dezen titel eene verzameling uit van Redevoeringen of Vertogen, waarover wij ons in deze oogenblikken door meer dan ééne beweegrede geleid zien, ons gevoelen te zeggen in dit Blad.

De inhoud van dezen Bundel, wij erkennen het volgaarne, beveelt zich allezins aan bij een iegelijk, die op klaarheid en bevalligheid van stijl prijs stelt. Ook ontbreekt het hier niet aan ernstige zaken, op ernstige wijze voorgedragen, aangaande de nationale, zedelijke, en zelfs Godsdienstige aangelegenheden onzes volks. Doch zedelijkheid en godsdienstigheid zijn nog iets anders, geheel iets anders, ja bij velen het tegenovergestelde van Christendom en geestelijk leven. Vragen wij ons, of hetgeen ten opzichte dezer beide, in den bundel der drie Leeraren verkondigd wordt, waarheid is naar Gods woord? het geloof Zijner Kerk? in één woord, de waarachtige Christus? zoo moet het antwoord met treurige zielsovertuiging: *Neen!* zijn.

Wij geven van deze onze overtuiging volgaarne reden. Daartoe zonder verdere voorafspraak overgaande, zoo is de eerste vraag hier als van zelve: wat dunkt dezen kerkelijken schrijvers van den CHRISTUS? En hier reeds dadelijk openbaart zich de grond van alle die miskenningen en misvattingen der geopenbaarde waarheid, welke geheel het boek zoo smertelijk kenmerken. Waar Jesus Christus niet erkend wordt als *de waarachtige-*, maar bloot voor eenen *dus genaamden God*, daar kan ook geen *waarachtig* maar alleen een *dusgenaamd* Christendom zijn. De schrijvers der Betrachtingen spreken van Jesus Christus met bijbelsche en onbijbelsche uitdrukkingen, titelen van lof en bewondering; maar de aanbidding en verheerlijking van den Heiland als God ontbreekt er, ja wordt er wedersproken. Hij is hun de *hoog verhevene* (bl. 272), *de plaatsbekleeder Gods bij de menschen* (bl. 234), *de liefste dien God had, de eerste naast Hem* (bl. 134 en 149). Maar als het aankomt op het wezen der Godheid, dan wordt er eene scherpe lijn getrokken tusschen dat des Vaders en dat des Zoons. *De Zoon* (zeggen zij bl. 249), *de Eerstgeborene aller schepselen, die terwijl Hij zulk eene heerlijkheid van den beginne bij den Vader had, zelve God heet.* God *heet?* De Schrift zegt: Hij is God! *In den beginne was het Woord, en het Woord was bij God, en het Woord* WAS *God*, zegt de Apostel Joannes (1). Thomas antwoordt en *zegt tot Hem: mijn Heer en mijn God* (2)! Joannes wederom zegt van Hem: *Deze is de waarachtige God en het eeuwige leven* (3). Paulus brengt hem de hoogste aanbidding en de allervolstrekte gelijkheid met den Vader toe: *Christus, welke is God boven allen te prijzen in der eeuwigheid, Amen* (4). En Jesus Christus zegt van zich zelven: *Ik en de Vader zijn één* (5). *Ik ben de eerste en de laatste* (6). — *En alle de gemeenten zullen weten, dat ik ben die nieren en herten onderzoeke, en ik zal ulieden geven een iegelijk na uwe*

(1) Joh. I. v. 1.
(2) Joh. XX. v. 28.
(3) 1 Joh. V. v. 20.
(4) *Ὄιτινες ἐισὶν ἰσραηλῖται; — ὧν δι πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς ἐυλογητὸς ἐις τοὺς ἀιῶνας, ἀμήν.* Rom. IX. v. 5. verg. Rom. I. v. 25. 2 Cor. XI. v. 31. Eph. IV. v. 6.
(5) *Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἓν ἐσμεν.* Joh. X. v. 30.
(6) Openb. I. v. 17. II. v. 8. Jes. XLI. v. 4.

werken (1). Wij herhalen het: waar die waarheid (de eeuwige Godheid van Jeſus Christus) niet ten grond gelegd wordt; waar Hij niet als *Middelaar Gods en der menschen* (dat is, waarachtig God en waarachtig mensch) maar bloot als *Middelwezen* (tusſchen Godheid en menschheid in) geëerd wordt, daar wordt Hij ook niet gekend als *de weg*, *de waarheid*, *en het leven*; daar worden alle de grondwaarheden der Schrift, in dezelfde evenredigheid, van kracht, van leven, van wezenlijkheid ontbloot, en een middelding tusſchen christendom en onchristendom daargeſteld, dat hemel en aarde, God en mensch, niet te zamenbrengt, maar ſcheidt.

Met de ontkentenis van de ware Godheid des Zoons, vervalt noodwendig ook de erkenning van het perſoonlijk Godsbeſtaan van den Heiligen Geest. Door dezen naam verſtaan de Schrijvers dan ook blootelijk eene *heilige gezindheid*, eene *gezindheid van God, dien God ook door Christus aan de menſchen heeft medegedeeld* (bl. 260). En toch, de Schrijvers zelve (want het ontbreekt hier ook aan geene tegenſtrijdigheden) noemen (bl. 248) *den geest*, in tegenoverſtelling evenwel van ſtoffelijke zinnelijke kracht, een *zedelijk werkzaam*, *gevoelend*, en *willend wezen*. Nu! eene bloote *gezindheid* is toch geen wezen, maar hoedanigheid of geſteldheid van een wezen of zelfſtandigheid. Evenmin kan aan eene *gezindheid* als zoodanig het *willen* worden toegeſchreven. Zoo is dan de Heilige Geest, aan welken de Schrift een perſoonlijk *beſtaan* (2), een perſoonlijk *ſpreken* (3), een perſoonlijk *willen* (4) toeſchrijft, geene *gezindheid* in God, maar een Perſoon; en als wij gedoopt worden in den naam des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes, zoo is het één naam, één wezen, éne Godheid in drie zelfſtandigheden, drie manieren van beſtaan, drie perſonen. *De Vader is God*, *de Zoon is God*, *de Heilige Geest is God* (zegt de aloude belijdenis der Christelijke Kerk, niet naar een ſtelſel van feilbare menſchen, maar naar de uitſpraken der onfeilbare Schrift) *en nochthands zijn het geen drie Goden*, *maar het is één God*. De verborgenheid der Godzaligheid is groot!

Een Christelijk Schrijver van onzen leeftijd heeft deze waarheid der aanbiddelijke Drieëenheid te recht genoemd den ſleutel der kennisſe van God, en van alle Gods werken, en daden, en deugden; gelijk daartegenover, de leer der Schrift aangaande *de zonde*, den ſleutel van alle kennis van den mensch, zijnen toeſtand, en beſtemming, en al wat hij is en doet. Weinig ſtemmen ook op dit tweede punt de *Betrachtingen* met het woord van God overeen. Weinig vinden wij hier gemeld van die *ongerechtigheid*, *waarin* de man naar Gods herte bekende *geboren te zijn*, *en in zonde ontfangen*; van die zonde, om welke te verzoenen, *Hij, die geen zonde gekend heeft*, *zonde gemaakt is voor ons*, *opdat wij*

(1) 2 Chron. VI. v. 30. *Gij alleen* HEERE (God Israëls)! *kent het herte der menſchen kinderen*. Jer. XVII. vs 10. *Ik de* HEERE *doorgronde het herte*, *en proeve de nieren*: *en dat*, *om eenen iegelijken te geven na zijne wegen*, *na de vrucht zijner handelingen*.
(2) Hand. der Apost. V. v. 3.
(3) Ald. XIII. v. 2.
(4) 1 Cor. XII. v. 11.

zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem (1); van die *godloosheid en ongerechtigheid, over welke de toorne Gods geopenbaard wordt van den hemel* (2); van die zonde, *die door éénen mensch in de wereld gekomen is*, *en door de zonde de dood* (3); weinig, van dat *getrouwe* en *aller aanneming waardige woord*, *dat Jeſus Christus in de wereld gekomen is*, *om zondaren zalig te maken*, *van welke ik* (zegt de Apostel) *de voornaamſte ben* (4). *De Zoon des menſchen*, zegt de Heere, *is gekomen om te zoeken en zalig te maken hetgene verloren is* (5). Maar de ſchrijvers der Betrachtingen ſpreken dus: »Diep mogen wij door de zonde gevallen zijn, »het beeld des Eeuwigen moge ontluisterd en bezoedeld »zijn, niet geheel zijn wij verloren, niet onherſtelbaar »bedorven. De Vader in den hemel, wiens naam liefde »is, ſchonk ons zijnen eigenen Zoon, om ons den weg ten »waarachtigen leven bekend te maken. Ziet, hoe de On»eindige daardoor getoond heeft de waarde des menſchen »hoog te ſchatten.”

Overeenkomſtig dan ook de begrippen der eeuw en niet de leeringen der Schrift, zijn de denkbeelden der drie Leeraren over *de verzoening met God in Christus*. Genoegdoening aan het recht der Wet, aan eene gerechtigheid die of volmaaktheid of ſtraf eischt, komt bij hen niet in aanmerking. *Verzoening* is hun alleen eene wederbrenging tot God, die, aller menſchen Vader, door het Evangelie van Christus den weg laat bekend maken om tot Hem weder te keeren. Hoe geheel — en tot in den wortel der zake — anders ſpreekt de Apostel: *Daar is geſchreven: Vervloekt is een iegelijk die niet blijft in al het gene geſchreven is in het boek der Wet*, *om dat te doen. En dat niemand door de Wet gerechtvaardigd wordt voor God*, *is openbaar: want de rechtvaardige zal uit den geloove leven. Doch de Wet is niet uit den geloove: maar*, *de mensch die deze dingen doet zal door dezelve leven. Christus heeft ons verlost van den vloek der wet*, *een vloek geworden zijnde voor ons. Want daar is geſchreven*, *Vervloekt is een iegelijk die aan het hout hangt* (6). En dat God de Schepper, de Behouder, de Weldoener, maar geenszins *de Vader* is van alle menſchen als zoodanig, maar alleen van de geloovigen, door *de aanneming tot kinderen* door en in Christus, *den Eeniggeboren Zoon*, is openbaar: ZOO VELEN HEM AANGENOMEN HEBBEN, *dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden*, namelijk, *die in zijnen naam gelooven* (Joh. I. v. 12). Zij waren derhalve te voren geene *kinderen Gods*, maar *kinderen des toorns*, *gelijk ook de anderen* (Eph. II. v. 3). God de Vader heeft dien hoog-heerlijken naam in zich zelven, en niet van wege eenige betrekking tot het maakſel zijner handen; van eeuwigheid is en was Hij Vader, omdat evenzeer van eeuwigheid bij Hem was de Zoon, *het afſchijnſel zijner heerlijkheid*, *het uitgedrukte beeld Zijner zelfſtandigheid*.

Doch wat is dan nu in waarheid die verzoening door Christus te weeg gebracht in Zijn bloed, waardoor ver-

(1) 2 Cor. V. v. 21. (2) Rom. I. v. 18. (3) Rom. V. v. 12.
(4) 1 Tim. I. v. 15. (5) Luc. XIX. v. 10. (6) Gal. III. v. 10—13.

lorene zondaren in zich zelven, bij aanneminge *kinderen des Allerhoogſten* worden? Verzoening is wegneming van toorn. Is er dan toorn bij God? De Godgeleerdheid der eeuw ontkent het. »Niet meer (zeggen de Betrachtingen, bladz. 184) ſtelt men ons het oneindig Wezen, »dat hooger is dan de treffendſte ſchildering reiken kan, »als een vertoornd God voor, die den Zoon zijner »hoogheid bloeden deed te Zijner verzoening.” Neen! zekerlijk de Schrift ſpreekt niet van eenen *Zoon van Gods hoogheid die bloeden moest tot Gods verzoening;* maar zij ſpreekt van *den Zoon zijner liefde*, *in welken wij hebben de verloſſing door zijn bloed*, *de vergeving onzer zonden* (1); van Hem, die eene *verzoening is voor onze zonden* (2), en van welken even daarom geſchreven ſtaat: *Die in den Zoon gelooft*, *die heeft het eeuwige leven: maar die den Zoon ongehoorzaam is*, *die zal het leven niet zien: maar de toorn Gods blijft op hem.* (3)

Men verſta ons intusſchen wel! Als wij ſpreken van eene *verzoening*, dat is voldoening aan het recht der eiſchende en vloek-uitſprekende wet van Gods eeuwige gerechtigheid, dan zeggen wij niet dat God, door de offerande van Christus, zich heeft *laten bewegen* om menſchen weder in gunst aan te nemen, die Hij anders of te voren haatte. Neen! het gantſche werk der verloſſing gaat uit van de liefde des Vaders, die Zijnen Zoon gegeven heeft tot *eene verzoening voor de zonden der wereld.* Hier is niet, als bij de Heidenen (bij wien intusſchen ook zelfs *hun* denkbeeld van verzoening verbastering was van eene hoogere en zuiverder waarheid) eene vertoornde, eene vijandige Godheid, die door gaven en offeranden, van de zijde der menſchen aangebracht, moet bevredigd worden; maar hier is een God van liefde en van waarheid, van gerechtigheid en van vrede, die alle deze zijne volmaaktheden te zamen vereenigd verheerlijkt in het plaatsbekleedend lijden en de gehoorzaamheid van Zijnen voor de zonden Zijnes volks tot in den dood gegevenen Zoon.

Doch het is ons voornemen niet aan deze plaatſe alles als van blad- tot bladzijde na te gaan, wat in deze *Betrachtingen* ontbreekt, om aan haren titel van *christelijk* te beantwoorden; hetzij door verzwijging van waarheid of door leering van onwaarheid. Na al het tot

(1) Eph. II. v. 7. Coloſſ. I. v. 14.

(2) 1 Joh. II. v. 2. IV. v. 10. *ἱλασμὸς*, wel te onderſcheiden van *καταλλαγὴ*, dat door onze Bijbelvertalers insgelijks door *verzoening* wordt uitgedrukt, doch eigenlijk die *wederbrenging* of *vrede* te kennen geeft, welke het gevolg der te weeg gebrachte *verzoening* of *voldoening aan het recht Gods* is, welke zoo krachtig als wezenlijk wordt te kennen gegeven door de woorden *ἱλασμὸς*, *ἱλάσκεσθαι*, *λυτρὸν*, *ἀπολύτρωσις*. Men vergelijke het opſtel *over het zielslijden des Heeren* in ons eerſte Deel, Nr. 6.

(3) Joh. III. v. 36. Op welke plaats Dr. Olshausen in zijn *Bibliſcher Commentar*, 2ter Band, S. 100, te recht aanmerkt: *Johannes, der Prediger der* LIEBE *Gottes, kennt auch ſeinen Zorn, der nothwendig da ist, wo Kraft und Ernst der Liebe ist, indem ſich im Zorn nur der andere Pol der Liebe darstellt. — Die Liebe kann demnach nich ſeyn ohne den Zorn, und wie keine göttliche Eigenschaft wirkt ohne die andere (indem alle in Ihm weſentlich Eins ſind) so wirkt die Liebe nicht ohne die Belohnung (oder besſer: ohne wohl zu thun), der Zorn nicht ohne die Strafe (oder: wehe zu thun) als die beide Offenbarungsformen der Gerechtigkeit.*

hiertoe aangehaalde en aangewezene, zal het wel geene melding behoeven dat de begrippen der Schrijvers omtrent *Wet en Evangelie*, *genade*, *toegerekende gerechtigheid* (1), *uitverkiezing van voor de grondlegging der wereld* (2), en wat verder in Gods woord met deze waarheden zamenhangt, tegen de gezonde leer ten eenenmale in ſtrijd ſtaan.

Niet dat hier van tijd tot tijd niet ook gewichtige opmerkingen, heldere inzichten, ja zelfs waarheden, of eigenlijk liever woorden en denkbeelden, die op een goed fundament geplaatst en bearbeid, heerlijke waarheden zouden zijn, gevonden worden. Vooral trof ons dat verſchijnſel in de afdeeling over de wedergeboorte (*wedergeboorte des Christens*, bl. 201—216); alwaar de ſchrijvers de noodzakelijkheid der wedergeboorte *voor alle menſchen*, *hoofd voor hoofd*, *zullen zij het Godsrijk zien*, erkennen; dezelve noemende eene *herſchepping*, eene *geboorte uit den Geest van God*, enz. En toch wordt (bl. 209) ontkend, *dat de wedergeboorte in deze dagen nog in even ſterken zin moet plaats hebben*, *als bij Jeſus komst op aarde!* Maar indien wedergeboorte eene tweede geboorte is, eene nieuwe ſchepping, eene overbrenging van de duisternis tot het licht, eene roeping uit den dood in het leven (en zoo predikt haar overal de Schrift), hoe kan hier dan aan een meerder of minder *ſterken zin* gedacht worden? Om mensch te zijn, moet men heden als voor honderd en voor duizend jaren *geboren* worden; om het koninkrijk Gods te zien, moet men heden als voor honderd en duizend jaren *wedergeboren* zijn. Doch van waar ook weder in dit grondſtuk der Christelijke waarheid de eerſte dwaalleer der ſchrijvers? om dat zij Christus niet kennen in zijne Godheid, om dat zij het werk der wedergeboorte *in* den mensch niet in verband zien met die verzoening *buiten* ons en *voor* ons geſchied, met die *verhooging* aan het kruis, waarbij Jeſus zelve onmiddelijk na de prediking der wedergeboorte Nicodemus bepaalde (3); het is, eindelijk, om dat zij de wedergeboorte niet kennen als een werk, niet bloo-

(1) De Schrijvers waarſchuwen ergens tegen hetgeen zij noemen eene *vreemde toerekening* (bl. 180). Maar Paulus waarſchuwt tegen eene *eigene gerechtigheid*, en wijst ons op eene *toegerekende* gerechtigheid als op den eenigen rots van ons behoud: Rom. IV. v. 1—8. X. v. 3. Tit. III. v. 4 en volg. 1. Cor. I. v. 30. Jerem. XXIII. v. 6.

(2) Op bl. 183 der *Betrachtingen* wordt geſproken van een *raadsbeſluit Gods*, *dat den lijdenden mensch als bij den greep bepaald heeft*, *dien ter zaligheid*, *dien ter verdoeming: iets dat alle werkzaamheid opheffen moet*, *door ze overbodig te ſtellen!* wij houden ons hier evenmin op bij vijandige verdraaijing der waarheden, als dat wij zommiger onſchriftuurlijke en onheilige voorſtellingen derzelve zouden wenschen te verdedigen. Maar de uitſpraken der Schrift omtrent Gods vrijmacht (dat is, zijn alleen uit Hem zelven afkomſtige en door zijne Goddelijke deugden bepaald beſluit), zijn gemaklijker te verdraaien en hatelijk te maken, dan weg te redeneeren. God *ontfermt zich wiens Hij wil*, *en Hij verhardt dien hij wil* (Rom. IX. v. 18) is geene harde of tot wanhoop leidende leer; nademaal even ruim en dringend zijn Evangelie van genade verkondigd mag en moet worden aan alle menſchen zonder onderſcheid. Doch de eer der bekeering, en der behoudenis door de bekeering, blijft onverdeeld van het begin tot het einde aan God.

(3) Joh. III. v. 14, 15. *Gelijk Moſes de slang in de woestijn verhoogd heeft*, *alzoo moet de Zoon des menſchen verhoogd worden*, *op dat een iegelijk die in Hem gelooft* (*die Hem aanſchouwt en in Hem gelooft*, Joh. VI. v. 40. verg. met Num. XXII. v. 8 en 9) *niet verderve*, *maar het eeuwige leven hebbe.*

telijk *uit God* (door openbaring, vermaning, aanmoediging, medewerking) maar geheel en al *van God*, van Hem, *die het goede werk begint*, *en tot den dag van Jesus Christus voleindt*. Phil. I. v. 6.

Wij hebben dan alzoo in eenige voorname bijzonderheden de leer en prediking der Groningsche Leeraars uit hunne in het licht gegeven *Betrachtingen* leeren kennen. Wij hebben die onderzocht en beoordeeld, niet naar eenig menschenwoord of menschengezag, maar naar de vergelijking met het onfeilbaar woord van God. Wij deden dit, niet slechts om dat wij hier te doen hebben met de zulken die er openbaar voor uitkomen, dat zij in de Belijdenis onzer Hervormde Kerken geenerlei verbindtenis voor zich zelven erkennen, maar ook om dat wij zelven in dien heiligen *strijd voor het geloof dat ons overgeleverd is*, geen ander wapen behoeven of begeeren, dan dat ééne: *het zwaard des Geestes*, *hetwelk is Gods woord* (1).

Doch daar is nog eene andere beschouwing van het uitgegeven geschrift der drie Leeraren, tot welke wij ons hier ter plaatse ten duurste verplicht achten. De schrijvers zijn leden, zijn Leeraars van de Nederlandsche Hervormde Kerk. Hoe zij zelve over deze hunne betrekking en de daaraan verbondene verplichting ten aanzien van onze Gereformeerde formulieren van eenigheid denken, zagen wij reeds, en is wereldkundig. Wij treden hierover voor het oogenblik in geenen verderen strijd, onze overtuiging en denkwijze omtrent het bestaan en den grond dier verplichting hebben wij vroeger geuit (2). Thans, met toepassing op de plaatshebbende kerkberoerte bij name in de provintie van Groningen, vragen wij alleenlijk of het (zelfs bloot burgerlijk gesproken) billijk is, ja, of het eerlijk is, op de voorstanders der gezonde leer, die overeenkomt met de openbaar erkende Belijdenis der Nederlandsche Hervormde kerk, allen den blaam, den laster, de hatelijkheid te werpen van beroeringen, die haren eersten en wezenlijken oorsprong hebben in het verlaten, verloochenen, en verdraaien van de leer der vaderen, de leer der Hervorming, de leer der Heilige Schrift?

Wat de ontstane beroeringen aldaar betreft, derzelver aart, omvang, en bestanddeelen zijn ons niet genoeg bekend om die grondig te kunnen beoordeelen; evenmin alle de bijzonderheden betrekkelijk de scheiding van Ds. de Cock en zijne Gemeente. Wij gelooven, dat onze gedachten omtrent den weg Gods met Zijne Kerk hier te lande van de hunne verschillen. Ook konden wij ons met de uitdrukking, ja zelfs met de richting van hunnen ijver meer dan eens niet vereenigen; vooral ook niet met den gedanen stap van uitgang. Evenwel blijven wij Ds. de Cock steeds beschouwen als een krachtigen en oprechten verdediger der waarheden onzer Gereformeerde Kerk tegen den afval en ontrouw in haar binnenste. Hoog strenge maatregelen zijn tegen de ontstane kerkelijke

(1) Eph. VI. v. 17. (2) Men zie ons Eerste Deel. No. 25.

onrust in dat gewest genomen; in de verdrukkingen onzer broederen in Christus ter zake Zijner waarheid deelen wij met voor hun biddende harten. *De God der lijdzaamheid en der hope*, zij hun, en allen die het wel meenen met Kerk en Vaderland en Oranje, nabij! Hij zelve zal Zijnen dorschvloer zuiveren, Zijne waarheid handhaven, Zijn volk *heil* geven! Doch hoe diep ook het verval der Kerk zij, men zoeke voor haar het heil niet in dien weg van *scheiding*, die zoo dikwerf bleek veel te beloven, en weinig uit te richten. Het herstel is alleen in de *levendigmaking van het verstorvene*; en deze wachten wij, biddende tot den Heere, en Hem belijdende voor de menschen, alleen van Hem. Uit Bethanië bij het graf des gestorvenen, des reeds riekenden Lazarus roept Hij zelve de Zijnen toe: *Heb ik het U niet gezegd*, *dat zoo gij gelooft*, *gij de heerlijkheid Gods zien zult?*

OPVOEDING.

De boosheid des menschen is menigvuldig op de aarde en al het gedichtsel zijns herten t' allen dage alleenlijk boos, zegt Gods woord (1), en zoo er eenige waarheid is die miskend wordt onder menschen, zoo er eenige is, die uit hoofde van haar gewicht en onmiskenbaren invloed op alle menschelijke daden en betrekkingen het eerst moest gekend en behartigd worden, dan waarlijk is het deze. In geen opzicht echter wordt dezelve meer en tot grooter nadeel van bijzondere en openbare belangen verdonkerd, dan bij de opvoeding van het tegenwoordige geslacht.

Het is als of de vijand des menschdoms vooral bij de opvoeding der jeugd zijne fijnste listen bezigt, om in het jeugdig hart den grond te doen leggen van dat zelfbedrog, waaruit de volwassene mensch vroeger of later op de vreesselijkste wijze ontwaken moet. Immers is er niets bedekt het welk niet zal ontdekt worden, niets verborgen hetwelk niet zal geweten worden (2). Maar hoe treurig valt het dan niet, zoo vele middelen te zien gebezigd om die ontdekking, terwijl het nog de *welaangename tijd is*, op allerlei wijze tegen te werken. Is het niet een kenmerk dezer eeuw, ook aan de kinderen hunne verplichtingen voor te houden als gegrond, niet op het gebod Gods, maar op hunne redelijke natuur als schepselen; terwijl men voor hun verzwijgt, dat zij alle zondaars, van nature onder den vloek der wet liggende zijn, en dat al hun bedenken *zonde* is. »Gevoelt uwe waarde als mensch," ziedaar hetgeen men de argelooze jeugd toeroept, als of dezelve uit haren aard niet reeds te zeer in trotsheid en eigengeregtigheid verzonken was. Uit dat gevoel van eigenwaarde, die eerzucht, lofbejag en vrees voor schande, werd reeds een geheel stelsel van opvoeding gevormd, en onze tegenwoordige onderwijzers twijfelen er niet aan, of zoodoende beantwoorden zij aan hunne roeping. Intusschen behoeft men juist niet ver na te denken, om te begrijpen, dat dit alles met zich zelven in strijd is. Of

(1) Gen. VI. v. 5. (2) Lucas XII. v. 2.

is het niet de éene zonde bezigen om de andere te bestrijden (vreesselijke handelwijze, die wat het wezen der zaak betreft, het rijk de Satans moet bevorderlijk zijn), wanneer men b. v. het trage kind tot den arbeid aanspoort door deszelfs trotschheid te prikkelen, of door den lof (openbaren lof vooral bij zoo vele openbare prijsuitdeelingen en aankondigingen daarvan in de couranten enz.) of de schande tot aansporing of bestraffing te gebruiken? Voorzeker kan dit tot niets anders dan tot eene overmatige gehechtheid aan de goedkeuring van anderen, en vooral tot eene afhankelijke vrees om misprezen te worden, tot veronachtzaming van de goed- of afkeuring van de stem van het geweten, en tot eene slaafsche onderwerping aan de meening van anderen voeren; gelukkig nog voor het kind, zoo in deszelfs gemoed die verbasterde eerzucht niet in eene verschrikkelijk woedende drift ontaart, en tot afgunst en nijd, tot wrevel bij het zien der vorderingen, waardoor jeugdige makkers hem vooruitstreven, tot toorn en lichtgeraaktheid ook bij een anders zachtaardig gestel aanleiding geeft. Het is zoo, dat alles zou geen plaats kunnen hebben, indien niet het zaad dezer driften in ons hart verborgen lag, maar juist omdat die driften bestaan, is opvoeding en tucht in den middelijken weg noodzakelijk. Is dat nu de verstandige hovenier, die zijne gewassen weliger bloei en tier meent te kunnen verschaffen, door wesp en ongediert daarop ongestraft te laten azen, en het heilzame snoeimes terug te houden? Neen voorzeker! het is geene wenschelijke zaak voor ouders, hunne kinderen van natuurlijke traagheid of van een gebrek aan zekere geestvermogens schijnbaar (want verder brengt men het niet) genezen te zien, maar daarbij hunne meer en meer ontwikkelde laatdunkendheid of onnatuurlijke misnoegdheid te moeten verdragen; en de dagelijksche ondervinding getuigt bij menigvuldige voorbeelden, van welk eenen verderfelijken invloed in dit opzicht de hedendaagsche opvoedingswijze was. Het kwaad daarenboven loont zijnen meester: overprikkeling werkt gevoelloosheid; en de eer-en ijverzuchtige werkenslust van het kind verdwijnt weldra in den jongeling, die van de school ontslagen, bij zijne intrede in het maatschappelijk leven of in den academischen loopbaan, bij ontstentenis van de vroeger gekende prikkels der eerzucht, aan zich zelven overgelaten, zich weldra aan luien ledigheid overgeeft.

Het is waar dat er een gevoel van eer en schande bestaat, dat in allen, ook in de jeugd, mag en behoort te worden opgewekt, en zelfs versterkt, maar het is alleen dat, het welk met de overtuiging van goed en kwaad, met de inwendige stem van het geweten te zamenstemt; niet dat, het welk verstand of geleerdheid, of welk ander uitwendig wereldsch goed ook, tot voorwerp heeft. Indien derhalve de jeugd op onze scholen met God en zijne dienst allereerst werdt bekend gemaakt; indien de eere Gods te zoeken, als doelwit van elke waarachtig Christelijke daad, aan de kinderlijke zich allengs ontwikkelende rede van den aanvang af werd voorgesteld, dan zou men haar waarachtige denkbeelden van eer en schande inboezemen, en het onderscheid leeren kennen tusschen *eigene* eer en de eere van Hem die Jezus Christus in de wereld gezonden heeft (Joann. VII. v. 18).

Maar hoe is het met het onderwijs in de Godsdienst op de meesten onzer scholen gesteld? Zonder deze of gene op het oog te hebben, kunnen wij in het algemeen daarop antwoorden, dat dezelve, even als de huisselijke Godsdienst, of geheel veronachtzaamd, of als eene bijkomstige zaak behandeld wordt. Wie onzer lezers kent of hoorde niet van die ontelbare zaken welke ook zeer jonge kinderen in deze eeuw leeren? die met zóó veel spoed en door zulke middelen hun in het *hoofd* gebragt, de aangelegenheden van het *hart* op den achtergrond doen stellen. Leert het kind geschiedenis, men maakt niet meer zoo als vroeger met de bijbelsche eenen aanvang: maar maakt het zelve allereerst met de Grieksche en Romeinsche, daarna met de Vaderlandsche geschiedenis bekend, vergetende dat de drie laatsten, hoe belangrijk ook voor den Christen, oneindig minder leerrijk, geloofwaardig, en nuttig vooral voor kinderen zijn. Immers alle de leeringen en vermaningen van het Nieuwe Verbond, vinden wij in het Oude door zoo vele waarachtige geschiedenissen gestaafd, en door dezen verduidelijkt en in sprekende schilderijen voorgesteld weder, die eenen levendigen, oneindig heilzamen invloed op het kinderlijk gemoed uitoefenen; en zoo men van eenige geschiedenis zeggen kan, dat zij eene leermeesteresse der waarheid is, dan is het van de bijbelsche.

Het gevolg van dit laatste verzuim, gevoegd bij den zooveel grooteren prijs die het kind zijnen leermeester op de kennis van menigerlei talen, rekenkunde, schrift, aardrijkskunde, en wat niet al, stellen ziet, kan niet anders zijn dan eene zekere minachting voor dien verouderden, van allen behagelijken vorm ontblooten Bijbel, die het kind nog niet als Gods Woord leerde eerbiedigen. Het is dan ook geen wonder, dat een weinig later, wanneer dit zoo vroeg ingezogen vooroordeel zich bij den natuurlijken afkeer van Gods geboden voegt, de cathechisatiën, ook van vrome en ijverige predikanten, weinig uitwerken.

Men zegge niet om dit alles te ontzenuwen, dat de jeugd in deze dagen toch zooveel verlichter en meergevorderd is dan vroeger. Het is met dien zoogenoemden voortgang, zoo als met alle de thans zoo hooggeroemde wetenschappelijke vorderingen gesteld: zij betreft alleen den uitwendigen vorm en schijn, niet het wezen der zaak zelve. Zoo zal men het voorzeker moeilijk kunnen vasthouden, dat de sedert de invoering der nieuwere leermethoden zoo schielijk verkregen kundigheden bij den eindelijken uitslag zoo veel grooter slotsom opleveren, dan die door de jeugd in vroegere dagen gemaakt werden; of hetgeen op hetzelfde nederkomt, dat onze jonge geleerden zoo verre boven vroegeren uitmunten. Maar het zij zoo, dat die vorderingen in op zich zelve nuttige kundigheden werkelijk daar zijn. Wat baat het dan nog? Voorzeker hangt de bloei van een land, en veel minder nog het eeuwig welzijn van deszelfs inwoners af van de menigerlei talen die aldaar gesproken,

of van de meerdere of mindere kennis en geleerdheid die aldaar gevonden worden. Even zoo min is het huisselijk geluk afhankelijk van dezelve, maar integendeel van geheel andere, op den levenswandel veel grooter invloed uitoefenende indrukken, namentlijk van Gods woord en waarheid, hoe vroeger hoe beter de jeugd in het harte geprent. Het is waar, onafhankelijk van menschen en menschelijke voornemens werkt de vrije genade Gods in het hart van den zondaar: maar toch wij mogen de middelen niet miskennen, die Hij tot vervulling van zijnen raad zegenen wil.

Daartoe zij dan vooral de Evangelie-prediking op de scholen door ons gewaardeerd, dewijl wij weten dat onze Heiland niet alleen volwassenen, maar ook vooral kinderen tot Hem riep, en dezen zelfs tot een geestelijk voorbeeld aan genen voorstelde, en door zijne Apostelen, niet alleen aan de ouderen van dagen, maar ook aan de kinderkens de blijde boodschap, met de lessen en vermaningen daaraan verknocht, deed bekend maken (1).

Dit zij dan, zoo als een Duitsch Schrijver teregt aanwijst (2), de grond en het hoofddenkbeeld van opvoeding, dat zij, naar het voorbeeld van de groote leidingen Gods met het menschdom, eerder de terugbrenging van den zondaar tot eenen door hem verlatenen weg, dan voortgang op den van nature bewandeld wordenden ten doel hebbe; en zoo moge dan ook daarbij vlijtig worden gebruik gemaakt van de door God verordende middelen!

Hartelijk wenschen wij, dat onze Stemmen over dit onderwerp niet alleen tot de onderwijzers, maar vooral ook tot hen zullen doordringen, aan wien het opzicht over de scholen werd toevertrouwd. Het is bekend, dat de onverschilligheid van dezen, gepaard met eene kwalijk begrepene verdraagzaamheid, tot vele toegeeflijkheden, vooral ten gunste der Roomsch-Catholijken heeft aanleiding gegeven; en dat het mede daaraan te wijten is, zoo onze scholen, door het weeren van het gebruik der Heilige Schrift op dezelve, buiten het gebied des Christendoms verplaatst werden, om eene soort van *onzijdigheid* in acht te nemen. Even als of zulk eene onzijdigheid niet veeleer vijandschap tegen Christus ware; en als of er tusschen onzen Heer en Belial geene keus moest gedaan worden, volgens het woord der waarheid, »wie niet met mij is, is tegen mij, en wie met mij niet vergadert, die verstrooit". (Lucas XI. v. 23.)

(1) Ephes. VI. v. 1. Colos. III. v. 20.

(2) J. C. A. Heinroth, *von den Grundfehlern der Erziehung.* Leipzich, 1828. S. 430.

JOHAN DE LABADIE,

GEBOREN TE BOURGE DEN 13den FEBRUARIJ 1610, OVERLEDEN TE ALTONA OP DENZELFDEN DAG IN 1674.

I.

Jongelingschap en werkzaamheid van de Labadie binnen de Roomsche Kerk.

Verval, verbastering, onverschilligheid, bijgeloof en ongeloof, wanneer zij in eene kerk algemeen worden, veroorzaken scheuringen en afscheiding van dezelve: ziedaar eene leering welke de kerkhistorie aller eeuwen en landen geeft; ziedaar een getuigenis, hetwelk ons uit de jaarboeken der Roomsche en Protestantsche kerkgemeenschappen gelijkelijk toeklinkt; een getuigenis, daarom vooral zoo merkwaardig, wijl het ons leert, dat de eenige weg om scheuringen te voorkomen of tegen te gaan, niet de verdrukking der nieuwe secten is, maar het herstel der waarheid binnen den boezem der kerke, in hart, in leer en wandel; en dat alleen diegenen de scheurzucht in haren grond en wortel en met goed gevolg kunnen tegengaan, die alle middelen welke in hun vermogen staan gebruiken, om de bestaande afwijking te bestrijden, en het verval der kerke te herstellen. Ook de geschiedenis onzer Nederlandsche gemeenten bewijst de waarheid van deze opmerking. Het werd door ons in vroegere nummers van dit Weekblad reeds meer dan eens aangewezen, dat er in het stadhouderlooze tijdvak van 1651 tot 1672 zulk eene aanmerkelijke afneming en versterving van geloof en godsvrucht was ingedrongen, welke God genadig door de geduchte bezoeking van 1672 heeft hersteld; eene bezoeking, waarvan de schrik nog lang levendig bleef voortduren; want men vindt in schriften van dien tijd, dat nog in 1700 door bedaarde en ver ziende mannen gevreesd werd, dat de Heer met het begin der nieuwe eeuw een einde met de Republiek zoude maken (1). De langdurige vrede in het midden der XVIIIde eeuw heeft weder veelvermogend medegewerkt tot verslapping en verachtering; een teruggang, die tot den val van kerk en staat in 1795 geleid heeft; doch inderdaad reeds een geheele eeuw lang voorbereid was, en zonder de schuddingen van het einde der vorige (XVIIde) eeuw veel vroeger ware te wachten geweest.

Het verval der kerk gedurende het genoemde stadhouderlooze tijdvak heeft dan ook tot de opkomst van verscheiden nieuwe secten aanleiding gegeven, onder welke die der Labadisten voorzeker de achtingwaardigste was; iets, waarvoor de hoogachting die de godvruchtigste Godgeleerden van dien tijd, een Voetius, Brakel en Witsius, haar toedroegen, gewis sprekende bewijzen zijn.

Het is wel der aandacht waardig, om den belangrijken levensloop en de gevoelens van het hoofd dezer secte, en de wegen en omstandigheden die hem tot de afscheiding hebben gebracht, naauwlettend gade te slaan, en wel vooral met een christelijk onpartijdig oog, zonder dat men zich door vooringenomenheid, *of* voor de bestaande kerk, *of* voor de afscheiding, beheerschen late, en zonder eenig gehoor te geven aan de lasteringen en valsche betichtingen, die, gelijk natuurlijk is, door de Roomschen wier gemeenschap hij verliet, vooral door de Jezuiten, tegen hem zijn ingebracht geworden (2).

Jean de Labadie werd in een aanzienlijken stand geboren. Zijn vader was gewoon Edelman van de kamer des Konings en Gouverneur van Bourge in Guienne, en

(1) Zie Fruitier, *Dankpredikatie voor de Overwinning bij Oudenaarde* (1708), bl. 44.

(2) Een voorbeeld hiervan vindt men in de *Dictionnaire* van (den R. C.) Moreri, in v. *Labadie.*

bestemde dezen zijn zevenden zoon tot de rechtsstudie, om hem later een of ander staats- of rechterlijk ambt te zien bekleeden. Hij werd reeds op zijn zevende jaar te Bourdeaux op het collegie der Jezuiten gezonden, die zoo goede verwachting van hem opvatteden, dat zij besloten alles in het werk te stellen, om den zooveel beloovenden jongeling aan hunne orde te verbinden. Maar de jonge Labadie gevoelde reeds in zijne teederste jaren een trek en behoefte naar hemelsche dingen, die door geen menschen konden vervuld worden. »Het was zijn lust om tot God te naderen, zich voor Hem open te leggen, zijne goddelijke volmaaktheden te beschouwen, en met geloof en liefde na te denken over de verborgenheden van Jezus Christus, aan wien hij zich van toen af en in het vervolg opdroeg, en zich van ganscher harte overgaf, vuriglijk wenschende om op allerlei wijze, die den Heer zoude mogen behagen, dienstig te mogen zijn aan zijn koningrijk (1).” Toen reeds leerde hij met innig gevoel geheele gedeelten uit Gods heilig Woord in het Latijn van buiten: toen reeds was het hem onmogelijk zich met het bloot uiterlijke der R. C. eerdienst, waarboven zijne medgezellen niet gingen, te vergenoegen; en het eenige wat hem nog in die kerk beviel, was hare leer van de boetedoeningen, kastijding en dooding des vleesches, welke hem toen nog een gereed middel schenen, om te beter voor 's Heeren dienst geheel te kunnen leven.

Toen hij zich later te Bourdeaux meer bepaaldelijk op de godgeleerdheid begon toe te leggen, stond hij verbaasd te zien, hoezeer hetgeen men onderwees verschilde van hetgene God hem door zijn Woord en Geest geleerd had, in zonderheid in de stukken der voorverordening, der genade, der onmacht van den mensch, en al hetgene daarvan afhangt; terwijl de ijdele en dorre schoolsche wijs, op welke hij de goddelijke waarheden hoorde behandelen, of in de hem ter hand gekomene boeken vond, zijne ziel vervulde met smert en wansmaak. Dus werd het lezen des Woords, vergezeld met overdenking en gebed, gepaard met dooding zijns vleesches zijne gedurige bezigheid, waarbij hij de lezing van eenige kerkvaders, vooral van Augustinus en Bernardus voegde. Hierdoor werd hem het verderf dat in de Roomsche kerk was ingeslopen zoodanig ontdekt, dat hij een walg aan haar kreeg, zijne aandacht onophoudelijk vestigde op de eerste Christen-kerk straks na den grooten Pinksterdag, en toen reeds het vurig verlangen opvatte om eene kerk te vinden die naar deze oorspronkelijke gemeente des Heeren gelijken mocht. Het Jezuïtendom, waaronder hij gemeend had buiten de wereld te zullen zijn, werd hem als een genootschap, geheel van haren geest vervuld, ondragelijk; het was en bleef hem onmogelijk om de gevorderde solemneele belofte aan hetzelve te doen, en hij peinsde nacht en dag op de verwezenlijking van zijn wensch naar eene zuivere kerk. Ziedaar den sleutel tot geheel zijn volgend leven en streven!

(1) *Oprecht verhaal van het leven, gedrag en gevoelen van J. de L.* Amst. 1754. bl. 3. (Een werk dat wij voornamelijk in onze twee eerste Artikelen gevolgd zijn).

Hij wilde echter, alvorens uit het genootschap te scheiden, zich op hare verbetering (zoo zij ten minste zich wilde laten verbeteren) toeleggen; hij trachtte bij elke gelegenheid de oogen ook van anderen, die hij daartoe gezind oordeelde, over haar bederf te openen, klaagde en bad, en wekte zijne medgezellen op om hem in zijne pogingen behulpzaam te zijn tot hervorming der orde; doch juist hierdoor haalde hij zich, eerst de verdenking, daarna den afkeer en eindelijk den onverzoenlijken haat der Jezuïten op de schouders.

Reeds vroeger had hij, nog vóór zijne inzegening, meer dan eens met kracht en zalving gepredikt en catechisatie gehouden. Thans tot het priesterschap bevorderd, en nog altijd wachtende op eenen wenk van boven om de orde te verlaten, predikte hij met meer vuur en aandrang dan immer, en God gaf overal zijnen tastbaren zegen over zijn woord. Hij trok op alle plaatsen waar hij kwam eenigen tot zich, die zijne hulp of bestiering begeerden, en velen die door zijn omgang en spreken eerst werden getroffen. Gedurende dit alles lag het hem onwederstaanbaar bij, dat hij vooreerst op dien weg moest voortgaan, wijl God hem omtrent zijnen dertigjarigen ouderdom in eenen staat van vrijheid zoude stellen om Hem naar zijne begeerte te dienen. Juist op dien leeftijd werd hij door de Jezuïten voor den raad des Aartsbisschops te Bourdeaux beschuldigd van het heimelijk koesteren van Calvinistische gevoelens, en slinksche bedoelingen van hervorming, van dweepachtige gezichten, vijandschap tegen de monniken, enz. Doch voor dezen raad verschijnende om zich te verantwoorden, sprak hij met zooveel bescheidenheid, vrijmoedigheid en kracht, en beschaamde door echte bescheiden en afdoende bewijzen zoodanig de lastering zijner vijanden, dat zij op de beschuldiging niet nader durfden aandringen. Ook opende hij zijn hart met zooveel ernst, en sprak zoo indrukmakend van zijne genegenheid en begeerte om God te dienen en bevorderlijk te zijn aan de uitbreiding van zijn koningrijk, aan de bekeering van zielen en aan de verbetering der ingeslopen misbruiken en verbasteringen, dat de Raadsheer Gaud, naderhand Bisschop van Marseille, en zeer gezien van alle Jansenisten in gansch Frankrijk, tot zijn ambtgenoot die naast hem zat, met de grootste verbazing zeide: *Zijn dat woorden van een' bezetene?* Waarna hij van den vergaderden Raad ten vollen vrijgesproken, macht ontving om aan alle plaatsen van dat Aartsbisdom te prediken en te leeren met alle vrijheid, hetgeen hij ook, vooral te Parijs, welhaast begon met onvermoeiden ijver te doen.

Eene nieuwe beschuldiging van geheim Calvinismus te Parijs, deed hem eindelijk naar Pikardye vertrekken, waar de Bisschop van Amiens hem reeds lang genoodigd had; een Apostolisch man, die hem eens te verstaan gaf »dat hij nog verwachtte en te gemoet zag de omkeering en vernieuwing van alles, en geloofde, dat God hem (De Labadie) eenmaal maken zoude tot een Priester zonder outer, en een Prediker zonder formulierboek, en zonder al dat uitwendige daar men aan verbonden was, en dat God wilde gaan vernietigen.”

De Labadie was vroeger door den Abt de Ciran te Parijs uitgenoodigd geworden om zich, uit aanmerking zijner onophoudelijke verontrusting en vervolging door de Jezuïten, bij de Janſenisten (van *Port Royal*) te voegen, om gelijkelijk te arbeiden tot handhaving der waarheid, hem beloovende alle beſcherming en hulpe van deze mannen die inderdaad zijne vrienden waren; doch De Labadie, die zich in Pikardye, alwaar hij zich verbonden achtte, in groote en gewichtige werkzaamheden zag ingewikkeld, deed hem verſtaan te gelooven, dat God hem verder zoude doen gaan dan deze heeren dachten; waarom hij zich geroepen achtte, om vooreerst te blijven waar hij zich bevond, en zich niet verder met hen in te laten, dan de gemeene handhaving derzelſde waarheden hem daartoe verplichten zoude tot eere Gods en onderlinge broederliefde.

Door de kunſtenarijen van de Jezuïten bij den Cardinaal Mazarin vond De Labadie zich aan nieuwe vervolgingen blootgeſteld. De Intendant van Justitie in Pikardye, de Heer de Chaune, werd naar Amiens gezonden om gerechtelijk onderzoek en daarop rapport van zijne leer en leven te doen in 's Konings raad. De Chaune, daarna verſlag brengende voor het Hof van zijn bevinden te Amiens, werd door den Cancelier, verwonderd en verſtoord over den uitslag des onderzoeks, met deze merkwaardige woorden bejegend: »Men heeft verwacht, dat gij mij iets ter hand zoudt ſtellen, waarmede men proces tegen dezen man zoude kunnen voeren; en gij brengt mij een geheel boek tot zijne verdediging!" Immers het bleek, dat hij, wel verre van door zijn prediking, gelijk men voorgaf, de menſchen tot wanhoop te hebben gebracht, integendeel de éénige geweest was, die door geestelijken en tijdelijken bijſtand, hun den toeſtand, waarin zij verkeerden, dragelijk gemaakt had.

Te Amiens had De Labadie in zijne kerk (die van St. Nikolaas) bijzondere vergaderingen tweemaal 's weeks aangelegd, ter beſturing der gemoederen die de waarheid lief hadden. Deze waren zoo gezocht, en door de geheele ſtad werden de harten met zulk een ijver om er aan deel te nemen vervuld, dat een groot getal ſoldaten zich in hun corps de garde begaven tot het lezen der H. S. en zich ernſtig beterden op het hooren zijner predikatien, waar op zij zooveel prijs ſtelden, dat zij hunne officieren, die hen daarvan wilden afhouden, ten antwoord gaven, veel liever hun dienst te willen verlaten, dan dezelve te moeten misſen. Het was in een van deze vergaderingen dat hij de vrijmoedigheid had om zich dus te uiten: »O dat het Gode behagen mochte dat de tijd kwam, waarin men alles kon herſtellen in de eerſte zuiverheid en eenvoudigheid, het nachtmaal houden volgens zijne eerſte inſtelling, en onder de beide teekenen genieten; het woord lezen en prediken naar de gewoonte der vroegſte kerk, en de kerk zelve herſtellen in haar eerſten ſtand!" terwijl hij zijne hoorderen niet onduidelijk te verſtaan gaf, dat het zijn bepaalde doel was om de zaken derwaarts heen te leiden, en dat zij allen met hem dit doel moesten voor oogen houden.

De Jezuïten, die niet rusten konden, brachten 's mans zaak andermaal voor den Cardinaal Mazarin, die hem en Dabillon (zijn medeſtander) bij zich in zijne boekenkamer liet komen, en hun zeide: wel te gelooven dat zij beide vrome en bekwame mannen waren, maar dat hunne leer en predikatiën den Staat beroerden, en dat daar in moest voorzien worden. De Labadie antwoordde, dat de beroering niet van hen voortkwam, en dat de vreedzaamheid en bedaardheid hunner toehoorders daar van het bewijs was; maar dat zij verwekt werd door degenen die hen niet in vrede wilden laten, noch dulden dat zij de vruchten van hunnen arbeid inzamelden. De Cardinaal, alles aangehoord hebbende, antwoordde, dat de Cancelier hun den wil des Konings zoude te kennen geven. Naderhand werd geantwoord, dat inzonderheid De Labadie zich voor eenigen tijd moest onthouden van het prediken, het Hof volgen, en groote belooningen van hetzelve mocht wachten, zoo hij de vreemde gevoelens en nieuwe leeringen die hij predikte wilde loslaten. De Janſenisten kanteden zich hier wel krachtig tegen, als nadeelig voor de waarheid en ſtrijdig tegen de vrijheden der Gallicaanſche kerk, doch de invloed der Jezuïten wist desniettemin te bewerken, dat terwijl Dabillon weder naar Pikardye keerde, De Labadie naar Baſas werd gezonden om eenige aldaar ingeſlopene dwalingen te beſtrijden.

Aldus verliet hij Pikardye, waar hij nimmer wederkeerde, ofſchoon hij gemeenſchap bleef behouden met die perſonen, welke door de waarheid getroffen waren, en waarvan velen hem later tot Genève toe, als hij daar Predikant werd, volgden.

(*Het vervolg in een volgend Nummer.*)

GEDACHTEN EN SPREUKEN.

De ware voortgang kan alleen langs dien weg plaats hebben, die naar het doel leidt dat men bereiken wil. Hoe harder men loopt op den verkeerden weg, hoe verder men zich van het doel verwijderd ziet.

Wij leeren uit de Schrift, dat men altoos mag en moet zoeken naar een bekwamen en geſchikten weg om tweeſpalt te bedaren, dewijl de Heere ſteeds zoo ernſtig den vrede aanbeveelt; weshalve de geloovigen met der daad moeten betoonen, dat het niet aan hun te wijten is, zoo de kerk beroerd wordt. De eerſte in rang is altoos bij hun de waarheid, om welker handhaving zij geen beroeringen duchten; maar zij zullen ſteeds hunnen ijver alzoo matigen, dat zij geenen aannemelijken weg van overeenſtemming verwerpen.

Deze middelmaat moeten wij dus vasthouden, zoo dat wij door geene overmatige geestdrift buiten de juiste perken worden voortgedreven. Want wij moeten wel moedig zijn in het verdedigen der ware leer, maar niet overmoedig noch vermetel.

CALVYN.

TE AMSTERDAM, BIJ G. VAN PEURSEM, IN DE NIEUWE SPIEGELSTRAAT BIJ DE KERKSTRAAT.